

TRANSUMANISMUL: CONCEPT ȘI FENOMEN SOCIAL. DIMENSIUNEA ETICĂ A TRANSUMANISMULUI

Nicoleta SOFRONOVICI^{1*}

¹Universtitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Textile și Poligrafie, Departamentul Design și Tehnologii în Textile și Poligrafie, DVI-181, Chișinău, Republica Moldova

*Autorul corespondent: Nicoleta Sofronovici, nicoleta.sofronovici@dv.utm.md

Rezumat. *Lucrarea dată prezintă un studiu asupra conceptului de transumanism, contextul apariției termenului, precum și descrierea acestui fenomen social din perspectivă etică. În articol este realizată, de asemenea o prezentare generală și sunt expuse idei ale unor gânditori și susținători ale transumanismului, precum Max More, David Pearce și Nick Bostrom. Se fac referințe asupra faptului cum dezvoltarea tehnologiilor aduc schimbări asupra progresului societății și cum fenomenul social de transumanism susține utilizarea acestor tehnologii în scopul depășirii limitelor biologice ale ființei umane.*

Cuvinte cheie: *transumanism, condiție umană, tehnologie, mișcare intelectuală*

Introducere

Pentru societatea contemporană și pentru progresul acesteia un rol important îl ocupă noile tehnologii, tehnologiile informaționale și cele de cunoaștere teoretică. Pe măsură ce tehnologia evoluează și atinge cote din ce în ce mai profunde ale existenței umane, omul se va folosi de aceasta ca să se reinventeze pe sine, să se remodeleze biologic, așa cum odată remodela doar mediul înconjurător, și să pășească pe o nouă cale a evoluției. Odată cu dezvoltarea tehnologiilor și capacității lor de a interfera cu viața umană, apar ideologii care glorifică dreptul autonomiei individului în definirea propriei individualități.

Toate acțiunile întreprinse de om cu scopul perfecționării și evoluției lui, pentru depășirea anumitor limite, cum ar fi cele biologice, pentru transformarea fundamentală a condiției umane prin diverse tehnici, au dat naștere în secolul XX a unui curent de gândire numit *transumanism*.

Gânditorii transumanişti studiază beneficiile și pericolele potențiale ale tehnologiilor care ar putea depăși limitările fundamentale ale omului, precum și studiază problemele etice implicate în dezvoltarea și utilizarea acestor tehnologii.

Conceptul de transumanism. Definiții

Transumanismul a devenit o mișcare intelectuală, ce s-a dezvoltat la nivel de cultură internațională, unii cercetători considerând că la baza acestei mișcări stau modernitatea și posmodernitatea. Transumanismul vine ca o nouă formă de umanism, o formă de evoluție a umanului în contextul tehnicii. Astfel, există un șir de definiții și viziuni ale acestui concept, care evoluează încontinuu.

Transumanismul poate fi definit ca o mișcare intelectuală și culturală care sprijină folosirea noilor științe și tehnologii pentru a îmbunătăți abilitățile și aptitudinile mentale și fizice ale oamenilor și a ameliora ceea ce ea vede ca aspecte nedorite și care nu sunt necesare condiției umane, cum ar fi prostia, suferința, boala, îmbătrânirea și moartea involuntară [1].

Condițiile culturale pentru transumanism sunt respingerea paradigmei substanțiale și trecerea la o paradigmă funcțională, care își are originea în filosofia lui I. Kant și a fost continuată de neo-kantieni în persoana lui E. Cassirer cu ideea sa de a înlocui substanțialismul cu funcționalismul. Însuși termenul de „*transumanism*” este inventat în anul 1957 de către biologul evoluționist englez Julian Huxley [2].

În 1990, Max More considera că *transumanismul* este o clasă de filosofi care caută să ne îndrume către o condiție postumană. Transumanismul împărtășește multe elemente ale umanismului, inclusiv respectul pentru rațiune și știință, devotamentul față de progres și o valorizare a existenței umane (sau transumane) în această viață. Transumanismul diferă față de umanism prin recunoașterea și anticiparea modificărilor radicale ale naturii și posibilităților vieții noastre, rezultând din diverse științe și tehnologii [3].

În 1998, filosofii Nick Bostrom și David Pearce au fondat *Asociația Mondială Transumanistă*, o organizație neguvernamentală internațională, care să lucreze pentru recunoașterea transumanismului ca subiect legitim al investigației științifice și politicilor publice. În 1999, asociația a proiectat și adoptat „*Declarația Transumanistă*”, care a furnizat două definiții formale pentru transumanism:

1. mișcarea intelectuală și culturală care afirmă că este posibilă și de dorit îmbunătățirea fundamentală a condiției umane prin rațiune aplicată prin dezvoltarea și accesibilizarea pe scară largă a tehnologiilor care să elimine îmbătrânirea și să mărească mult capacitățile umane intelectuale, fizice și psihologice.

2. studiul consecințelor, promisiunilor și potențialelor pericole ale tehnologiilor care ne vor permite să depășim limitările umane fundamentale și studiul conex al problemelor etice implicate în dezvoltarea și utilizarea unor asemenea tehnologii [4].

Transumanismul poate fi văzut și din perspectiva dezvoltării ființelor umane pe plan cultural și spiritual, într-o societate care să permită concilierea între omul interior cu omul exterior. Plecând de la ideea dezvoltării integrale a ființei umane, atât din perspectivă socială și culturală, cât și din punct de vedere personal și spiritual, se naște o sinteză umanistă nouă, în condițiile transdisciplinarității, tot sub denumirea de transumanism [5].

Regăsim, de asemenea, în favoarea transumanismului argumentul inevitabilității (Freeman Dyson) potrivit căruia perfecționarea ființelor umane va veni pe o cale sau alta, tehnologia modificării naturii umane în sensul ”îmbunătățirii” nu poate fi suprimată, fiind considerată ca o eliberare de constrângerile trecutului, libertatea de a alege neputând fi, din această perspectivă, permanent negată.

Revenind la un alt concept, și anume cel de libertate morfologică, trebuie precizat că și acesta este adus ca argument în favoarea transumanismului, prin prisma faptului că acest concept semnifică libertatea omului de a-și determina singur ”natura” biologică [4].

Dacă pentru umaniști este important ca o persoană să poată îmbunătăți lumea în care trăiește prin gândire rațională, toleranță, libertate și forme democratice de ordine socială, atunci pentru transumanisti ceea ce este important este ceea ce poate deveni o persoană. Dacă pentru umanism problema naturii umane și a imperfecțiunii ei a rămas deoparte, atunci pentru transumanism îmbunătățirea corpului uman devine un scop. Dacă umaniștii s-au oprit în schimbarea unei persoane prin educație socială, atunci transumanistii consideră că este necesar să se folosească metode tehnologice pentru a depăși modul de existență uman.

În umanismul clasic, se crede că identitatea unei persoane este inseparabilă de corporalitate ca mod de existență atât pentru om, cât și pentru personalitatea sa. Transumanistii, recunoscând natura informațională a identității umane, se rup complet de substanță. Informațiile nu sunt o substanță, informațiile nu sunt deloc substanțiale și, prin urmare, pot fi asociate cu orice purtător de materiale [2].

Etica transumanismului

Transumanistii sunt convinși că dispozițiile etice care împiedică progresul științific și tehnologic sunt mai des transformate decât rămân de neclintit. Învățătura transumanistică se bazează pe două principii:

1. principiul necesității îmbunătățirii nesfârșite și realizării de noi oportunități pentru o persoană.

2. principiul respingerii etice a formelor depășite care limitează aceste posibilități, în numele unor noi forme mai perfecte ale existenței umane.

Susținătorii transumanismului sunt încrezători că înțeleg corect esența binelui uman. Cu toate acestea, nu se poate să nu se ia în considerare faptul că o persoană este produsul unui proces evolutiv îndelungat, al cărui întreg nu este redus la suma părților sale constitutive. Cele mai bune calități ale unei persoane sunt adesea strâns legate între ele cu calități negative. Dacă o persoană nu ar fi agresivă, nu ar putea să se apere; neavând o idee despre propria sa exclusivitate, cu greu ar fi loial altora; fără să te simți gelos, este greu să înțelegi dragostea. Chiar și mortalitatea joacă un rol important în procesul de adaptare a omului la condițiile de mediu. Când te străduiești să îmbunătățești o persoană, trebuie să fii sigur că aceasta este o îmbunătățire și nu o simplă schimbare. Prin schimbarea unor proprietăți importante, o persoană schimbă relația complexă a proprietăților agregate, iar consecințele acestei schimbări sunt dificil de prezis. Susținătorii mișcării ecologice îndeamnă să respecte integritatea naturii din jurul omului. În același mod, trebuie respectată integritatea persoanei în sine [2].

Transumanismul susține ideea că, cu ajutorul științei, pot să crească radical capacitățile umane, în special speranța de viață. Există destul de multe critici conform cărora cuvântul *transumanism* nu este în oarecare măsură foarte bun, dar nu există alt cuvânt și, de fapt, care este diferența atunci când esența și sensul sunt mult mai importante.

Transumanismul este în primul rând o alegere etică, o alegere între bine și rău. În favoarea binelui, desigur. Natura răului este entropia, distrugerea. Ideea transumanismului este lupta împotriva morții și cauzele acesteia, adică lupta împotriva răului în toate manifestările sale. Transumanismul diferă de religie prin faptul că oferă lupta împotriva morții, lupta rațională, adică cu ajutorul științei, folosind metode dovedite și de lucru. Prin urmare, oamenii care nu acceptă răul, dar cu toate acestea nu acționează rațional și de fapt nu salvează viețile oamenilor, ci vorbesc doar despre mântuirea mitică, de exemplu, despre viața de după moarte, sunt aliați ai morții, apologiați pentru rău. Acceptarea, aprobarea morții, eroizarea morții este rea, deși poate conține cele mai veridice motive [6].

Din perspectivă transumanistă pot fi analizate și alte idealuri și valori morale. De exemplu în lucrarea „*Dignity and Enhancement*” („*Demnitate și Îmbunătățire*”), Nick Bostrom se întrebă dacă demnitatea ar putea fi ameliorată prin intermediul noilor tehnologii. Analizând diferitele accepțiuni ale conceptului de demnitate și implicațiile noilor tehnologii de ameliorare umană, Bostrom consideră că demnitatea interacționează cu ameliorarea umană într-un mod complex. Ameliorarea trebuie evaluată într-un context empiric, în condițiile în care, demnitatea nu este o noțiune cantitativă, pentru că nu putem avea demnitate mai multă sau mai puțină, celălalt trebuie să fie mereu un scop și nu un mijloc, iar ființa umană nu trebuie considerată un instrument.

Termenul de demnitate implică verticalitate și reciprocitate. În condițiile ameliorării umane, care poate fi naturală sau indusă (intenționată), Bostrom face următoarele precizări: funcția executivă a ameliorării face referire la auto-control, concentrare, abilitatea de control în situații de stres, luarea de decizii în mod independent, ameliorarea stărilor de durere și disconfort, iar în toate aceste situații, demnitatea poate fi observată în mod direct. Demnitatea noastră, ca trăsătură pozitivă, ar putea crește dacă anumite capacități ar fi augmentate. În ceea ce privește acceptarea socială a augmentărilor fizice și psihice, sunt greu de prezis care vor fi schimbările culturale ale unei anumite societăți și, orice răspuns se încercă să se dea în ziua de astăzi, trebuie de analizat mai multe aspecte în ceea ce privește speranțele, fricile sau prejudecățile.

Analizând transformările individului prin intermediul noilor tehnologii, Bostrom consideră că demnitatea ar trebui să aparțină atât indivizilor, cât și colectivităților. El subliniază că demnitatea trebuie văzută ca fiind o valoare. Abia atunci, indivizii vor începe să accepte anumite constrângeri care rezultă din acțiunile lor, dat fiind faptul că orice acțiune întreprinsă de individ presupune o serie de consecințe, fie ele pozitive sau negative. Acest tip de demnitate nu constă în rezistența individului la schimbare ci, mai degrabă – consideră Bostrom – putem vorbi despre o demnitate a celor puternici și o susținere pozitivă a valorilor interne și externe.

Idealul omului modernității a fost de a-și construi un viitor mai bun; în transumanism se reia acest ideal însă, de această dată, se susține evoluția speciei umane către specii postumane, perfecționate prin intermediul noilor tehnologii. În postumanism, progresul va fi continuu, iar indivizii bioameliorați vor putea să își controleze propria evoluție prin tehologiile de bioameliorare.

Unul dintre obiectivele de referință ale mișcării transumaniste îl reprezintă crearea unor instrumente care să permită transcenderea condiției umane, pentru aceasta propunându-se o serie de tehnologii precum: tehnologii de ameliorare umană fizică sau morală, tehnologii pentru digitalizarea conștiinței, tehnologii de modificare genetică sau tehnologii de reproducere medical asistată, care să contribuie la crearea de ființe bioameliorate.

Dacă omul modernității s-a aflat sub imperiul imperativului categoric kantian, individul postmodern caută o etică a timpurilor sale. Odată cu postmodernitatea se dezvoltă tot mai mult tehnica și tehnologia care modifică modul de a fi a omului. Toate acestea au contribuit la apariția unor noi probleme cărora etica încearcă să le ofere soluții [5].

Concluzii

În concluzie se poate remarca faptul că în contextul transumanismului, tehnica și tehnologia care se dezvoltă tot mai accelerat, ocupă un rol primordial în îmbunătățirea unor viziuni sau valori, care devin inegalabile pentru ființa umană, și care în viitor pot deveni transumane. Transumanismul reprezintă o mișcare, o etapă în dezvoltarea societății umane existente, o redefinire a rolului omului în cadrul unor noi transformări sociale, care au la bază principii, norme și valori umane. În condițiile societății care se bazează pe cunoaștere, se remarcă faptul că etica trebuie să studieze și să facă față provocărilor tehnicii contemporane și să pregătească civilizația umană ca să reziste în fața pericolelor ce amenință omenirea în viitorul apropiat și îndepărtat.

Referințe:

1. Transumanism [accesat 24.02.2021]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Transumanism#cite_ref-1
2. Transumanismul și etica [accesat 24.02.2021]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/transgumanizm-i-etika>
3. O abordare critică asupra transumanismului [accesat 24.02.2021]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/52136104/Transumanismul-articol>
4. ENACHI Valentina. *Umanismul și transumanismul. Modalități de abordare în mass-media*
5. VLAD Loredana. *Transumanismul ca neo-umanism. Recontextualizarea unor mituri ale modernității* [accesat 24.02.2021]. Disponibil: [https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2019/sustineri/vlad%20loredana/rezumat%20ro%20Vlad%20\(Terec-Vlad\).pdf](https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2019/sustineri/vlad%20loredana/rezumat%20ro%20Vlad%20(Terec-Vlad).pdf)
6. Etica transumanismului [accesat 24.02.2021]. Disponibil: <https://genesells.ru/news/etika-transgumanizma/>